

APIE LENKŲ IR LIETUVIŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ MITUS IR STEREOTIPUS

BUCHOWSKI, Krzysztof. *Litwomani i polonizatorzy. Mity, wzajemne postrzeżenie i stereotypy w stosunkach polsko-litewskich w pierwszej połowie XX wieku.* Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2006, 469 p.

Andrzej Pukszo

Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuvos problematika lenkų istorikams buvo ir išlieka prioritetine mokslinių tyrimų tema. Ypačingą darbo suintensyvėjimą šiame bare pastebėjome, be abejo, nuo 1990 metų. Kita vertus, vėliau prasidėjo tam tikras „atoslūgis“: jaunieji lenkų mokslininkai „pajudėjo“ Vakarų kryptimi...

Baltstogės universiteto Istorijos instituto adjunktas Krzysztofas Buchowski, kurį priskirtume prie vidurinės kartos mokslininkų, jau ilgą laiką išlieka ištikimas lietuvių-lenkų santykių problematikai. Gimęs ir išaugęs Seinuose, puikiausiai išmoko lietuvių kalbą. Dar studijuodamas Varšuvos universiteto Baltstogės filiale (tapusiame savarankiška aukštąja mokykla) jis žymių varšuviečių jau buvo raginamas „užsiimti“ Lietuva.

Sėkmingai apgintos disertacijos pagrindu 1999 metais išėjo jo pirmoji knyga apie lenkų tautinės mažumos padėtį tarpukario Lietuvos Respublikoje (*Polacy w niepodległym państwie litewskim 1918–1940*, Białystok, 1999). Vėliau pasaulį išvydo monografija, skirta lietuvių ir lenkų santykiams atskleisti tarpukario karikatūrose (*Panowie i żmogusy. Stosunki polsko-litewskie w międzywojennych karykaturach*, Białystok, 2004), ir solidus mokslinių straipsnių rinkinys, kuriame autorius išanalizavo pagrindines XX a. pirmosios pusės lietuvių ir lenkų tarpusavio sutarimo bei konfrontacijos paradigmas (*Szkice polsko-litewskie, czyli o nietatwym sąsiedztwie w pierwszej połowie XX wieku*, Toruń, 2005).

Ši 2006 m. K. Buchowskio monografija skirta mitams ir stereotipams, kurie tarp šių dviejų kaimyninių tautų atstovų išišaknijo praėjusio šimtmečio pirmojoje pusėje. Lenkų ir lietuvių santykiai šiuo aspektu yra analizuojami toli gražu ne dažnai: iki šiol Lietuvos istoriografijoje teturime tik Alvydo Nikžentaičio darbą (*Vytauto ir Jogailos įvaizdis Lietuvos ir Lenkijos visuomenėse*. Vilnius, 2002). Deja, Vilniaus universitetas niekaip neprisirengia išleisti 2002 metais apgintos Audriaus Abromaičio disertacijos (*Lenkija ir Lietuvos visuomenė: požiūriai į Lenkiją Lietuvoje 1918–1940 m.*). Tuo tarpu kaimyninės šalies mokslininkai iki šiol turėjo didesnę įdirbį tyrinėdami sustabarėjusias vaizduotes bei stereotipinius šampus įvairių kaimyninių ir gerai žinomų tautų tarpusavio santykių (ypač lenkų ir vokiečių bei lenkų ir žydų) lygmenyje. Vis dėlto lietuviška problematika ir čia ilgokai buvo neliesta. Manychiau, kad bene svarbiausia tokio reiškinio priežastis Lenkijoje – nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimas. Reikia pažymėti nemalonų faktą, kad daugeliui lenkų istorikų, tyrinėjančių Lietuvą, ši problema išlieka tokia pat opi ir šiuo metu.

Vienas iš daugelio dr. K. Buchowskio monografijos privalumų – tai plati tyrimo šaltinių bazė: autorius analizuoja „propagandines“ brošiūras, kurias lenkų ir lietuvių nacionalinio atgimimo lyderiai leido savo kraštuose ir užsienyje; daug dėmesio skiriama lenkų ir lietuvių periodinei spaudai – dienraščiams, savaitraščiams, žurnalams ir kt. Autorius pateikia įdomiausius tiriamosios tematikos grožinės literatūros pavyzdžius. K. Buchowskiui pavyko atkurti ir tarpukario radijo laidų (tuo metu

galimų girdėti Vilniuje ir Kaune) turinio ypatumus, jų rengėjų intencijas ir pažiūras. Svarbiais tyrimo šaltiniais tapo tarpukario istorijos mokykliniai vadovėliai, leisti Lenkijoje ir Lietuvos Respublikoje. Autoriaus akiratyje, be kita ko, atsidūrė ir daugybė žymių ir eilinių Lietuvos gyventojų dienoraščių bei prisiminimų (skelbtų ir neskelbtų).

K. Buchowskio knygos geografija gana plati: tai visų pirma Vilniaus ir Kauno intelektualų sambūriai, Seinų miesto ir krašto švietimo bei kultūros institucijos, taip pat ir Varšuvos bei Krokuvos valdžios sluoksniai ir politiniai, kultūriniai elito salonai. Pritrūko nebent platesnės nuotaikų, vyrų, jaunčių išėivijoje, panoramos. Tai ypač pasakytina apie 1939–1945 metų tyrimo dalį.

Knyga susideda iš keturių skyrių. Pirmasis apima laikotarpį nuo XIX amžiaus pabaigos iki Pirmojo pasaulinio karo. Antrasis yra skirtas politiniais neramumais labiausiai pasižymėjusiam laikotarpiui – 1915–1922 metams. Toliau autorius nagrinėja lenkų ir lietuvių santykių atmosferą iki pat 1940 metų Lenkijai užėmus Vilniaus kraštą („Vidurio Lietuvą“), o paskutinis knygos skyrius apima Antrojo pasaulinio karo laikotarpį.

Autorius stengėsi išlaikyti vienodai pagarbų „atstumą“ ir neutralitetą visų savo aptariamų „herojų“ atžvilgiu. Džiugu, kad viso šio didelio ir nelengvo darbo metu jam tai neabejotinai pavyko.